

Archiv pohádek, pověstí, obyčejů, starožitností
na Záhorku a Pobečví.

Časopis lidopisný. Vychází měsíčně v Týně u Lipníka.

Číslo za 4 halíře. - Poštou v Rakousko-Uhersku celoročně 1 kor.

ROČNÍK V.

Duben 1909

ČÍSLO 4.

Litevské pohádky.

Přeložil P. Vojtěch Srba.

7. O starouškovi, který nikdá nechodil do kostela.

Za stara v lese žil jeden staroušek. Nic jiného nedělával, než pojeza jakýchsi kořínků, lířibů nebo jahod v jednom přeskakoval příkopy. Přeskoče na jednu stranu příkopy, říkával: «tady, Bože, tobě», odskoče na druhou stranu zase «tady, Bože, mně». Starouch onen byl náramný dobrák. — Zachtělo se čertovi podívat se na to pěkné živobytí našeho starouška. Proměniv se v panáčka přišel ke starouškovi a začal ho přemlouvat, aby alespoň jedenkrát šel do kostela. Podívej, — pravil — je dnes velký svátek, lidi jdou do kostela se modlit, a ty tady příkopy přeskakuješ povídáš co není ani slané ani masné. Uposlechl staroušek a šel do kostela. Přišel k velikému jezeru; všichni lidé obcházejí do kola, ale náš staroušek rovnou přešel přes jezero, ani šlapy si nesmácel. Vejš do kostela našel ho plný lidí. Pozdvihna vzhůru očí uzřel, jak si na kóře sedí dvě čertátka, roztaženou volí kůži před sebou a zapisují hříchy, čím se kdo v kostele proviňoval. Nikdo jich neviděl, jenom náš staroušek sám jediný. Popsali plnou kůži a nebylo už kde psát, Popadne jí čertík jeden, zakousl se do jednoho kraje, druhý do druhého a jali (se) natahovat. Než — hleďte — že táhali přes moc, kůže v poly se roztrhla a oba čertíci hrbouc na zem; jeden si až rožky zlomil. Uvidi to staroušek nechtě se usmál. Ale i čertík to zpozoroval, vyšplhal se znova na kůr a hřích ten zapsal. — Když bylo po všem, staroušek ubíral se dom; jakmile přišel k jezeru, chtěl jít jak byl přišel, ale jen šlápnul na vodu, v té i tonul. Vrátil se

dom už nikdy nešel do kostela a zas jen přeskakoval příkopy povídajíc ta slova «tady, Bože, tobě — tady, Bože, mně». (Z Južintské farnosti.)

8. Litevský Achilles.

(Pozn. Achilles byl báječný hrdina starořecký s nezranitelným tělem.)

Jednou moc dávno při otcovi byl syn tuze silný, tak silný, že co chytil de rukou nic udělat — jen zlomit anebo roztrhat. Šel-li orat, rádlo zabořil v zem tak hluboko, že nemohouc země převrátit muselo se přelomit a jestli mu někdy přišlo seno nebo slámu skládat na vůz, tož nikdy nezážil, buď roztrhl provazy anebo zlomil pouzu. Otec, nemaje z tak pevného syna nijakého užitku dal ho ke kovářovi učit se kovářem, aby vyuča se řemeslu sám si chleba vydělával. A jak při kovářtině třeba hodné síly železo kut, tedy si otec myslil, že mu v tom ta jeho síla bude nejpříhodnější. To se ví, že kovář přijav pevného učně, jal se kut samé věci z nejtlustšího železa. Rozpáliv železo jak náleží kázal učňovi pojat velké kladivo, aby pomáhal kut. Učeň popadl kladivo, a jak kovář poručil «uder» takovou dal silnou ranu, že rázem přefal na kovadlině položené železo ve dvě. Kovář znamená neobyčejnou učňovu sílu, jen málinko přihíval, ale nic naplat, polož na kovadlinu co polož, učeň rozpleštil na máčku. Kováře to už dopalovalo; dal do ohně nejsilnější kus železa z celé kovářny, a nahřeja jen malounenko vytáhne, položí na kovadlo, a učeň i to jedinkou ranou přefal, že z jednoho byly kusy dva. Nevěda si rady co s ním počít, kovář ho poslal do lesa uhlí pálit. Tu tedy náš mladý silák naroubal hromadu dřev (stromů), zaházal chrástím a začal pálit uhlí. V té přiletěl moc strašný drak s devíti hlavami*) a nic jináč než chasníka sežrat. Ale ten nemeškaje popadl pantok (hrubou sekeru do lesa), rozpřáhne se — jednou ranou tři hlavy utal; padla druhá rana — jiné tři hlavy sletěly. Drak, ostav nyní o třech hlavách, začal řvát, točit se, svíjet se, co by jen života nepozbyl, svého nepřítele přemohl a spolkl i s kostmi. Ale udatný chasník ještě chvílku s dračiskem se potáhav zabíl sraza mu ostatní tři hlavy vizně. Takovým bojem zemdlev chasník si lehl chvílku odpočinout a usnul. Dobře si zdřímna procitl s takovou žízni, že by byl vypil vědro vody, kdyby je kde byl popadl; ale nezbývalo, než jít si hledat, kde by bylo vody se napít. Nedaleko ležiska brzy našel potůček téci čistou voděnkou i přihna se pil až se napil do vůle. Napija se utřel hubu. Utíraje nahmatal, že pysky jsou jaksi hrozně tvrdé. Tož vezma nůž jal (se) řezat jeden z pysků, avšak nijak nešlo zaříznout, tak pysk byl tvrdý. Tož se včil zesvlékl ze všech šatů a jal si umývat všecko tělo. Umýval se, umýval, a umyja se ostal šak tvrdý, jako křemel. Toku potůček byl se udělal z krve toho zabitého draka — Teď chasník zaprosil kováře z kujného železa ukut mu čagánek na podpírání. Jak mu jej kovář ukul, chasník se pustil do světa vandrem. Ide, ide, ida světem a zhlédne krajinu, kde se Poláci bili se Švédy. Přijda k Polákům ptal se, jak se vám daří vojna se Švédama? Poláci odpověděli, Švédi nás zmáhají, jsou v přesile. Včil — vece vandrovník — buďte dobré myslí, já je

všecky zporážím. Vandrovník pustil se do švédského vojska, a jak se začal se svým čagánkem ohánět, kde se jen mezi Švédy otočil, tam Švédi kolem něho padali, jako hniličky. Tak pobíjel, pobíjel, pobil Švédiska do jednoho a přijda k Polákům pravil: už není se vám čeho bát, Švédi jsou už všeci zabítí. Poláci měli radost, že jejich nepřátelé jsou potřeni, i počastovali vandrovníčka skvělou hostinou. Všechen polský svět radoval se s sebou a pomocníkovi děkovali za jeho přispění a dobrodiní. Odpočina a poboufa si mezi Poláky vandrovník znovu zašel do světa, pochodil všecky kraje, všady zašel beze strachu a bázně, věda, že je náramně silný. Chodil světem, zašel tam a zašel onam, posléz opět se mu přihodilo zajít si do polské země. Tu zase přišel do takového kraje, kde Poláci bez úspěchu se bili se Švédy, po druhé příšlymi Poláky si podmanit. Tedy přijda k polskému vojsku vandrovník ptá se, no což, jak sedá vaše vojna se Švédama? «Pšakrev! — zakluli Poláci — jak ti říct? Škaredě, Švédi nás svírají ze všech stran.» — «No! — vandrovník na to — počkejte, já vám ulevím!» To řka, šel na Švédy. Přijda jak se mezi Švédy oháněl, tak Švédy mlátil, a Švédiska kolem něho jen kapali, neboť nic mu nemohli udělat, ani zastřelit, ani probodnout. Potluča Švédy do posledního vrátil se k Polákům. Poláci vyšli mu naproti s řečí tuze pěknou a s takovými dary, které ještě žádnému nebyli dali. Vandrovník, ač byl hrozně silný, přece bija se s tolikými Švédy, trochu se unavil; tož si lehl chvílku odpočinout a ulehna i usnul.

Tato neobyčejná síla a pevnost milého našeho vandrovníka vrtala polskému pohlavačovi mozkiem a on si v srdci takto povídal: tož vida, tento silák zničil už druhé švédské vojsko; avšak i to by se mohlo přihodit, že po čase učiní to samé nám, co (dnes) Švédům; bude radno zbavit se vandrovníčka, dokud ještě spí. Tedy poručil svým pochopům, utít vandrovníkovi hlavu. Pochopi se ihned vrhli na spícího vandrovníka, sekají, bodají ale nešlo ani zaseknout ani zabodnout. A vandrovník si v jednom spal. Katiska bez ustání převraceli jej z boku na bok, na znak a zas obličejem dolů, a konec konců našli dvě měkká místečka pod lopatkama. Vandrovník umývá se v potůčku z dračí krve nedostal rukama na ta dvě místa pod lopatkama, proto tam kůže zůstala měkká. Včil kati kopí svá hrdinsky vrazili v tato měkká místa a usmrtili polského vysvoboditele od Švédů. Po té Poláci ho s velkou okázalostí pochovávali v kostelní kryptě.

□ □ □

Pověsti z Pavlovska.

Hynek Špunar.

3. Jak šafář Šperlín přestal klet.

Dřevohostická vrchnost r. 1871. pronajala pavlovský dvůr lipenské továrně. Nad dělným lidem vládl tu neobmezeně šafář Šperlín, poháněl lidi nádvávkami a klením ode dne ke dni. Pacholci tím otupěli, proklínali svou práci. Tcho roku v adventě stále přšelo. Šperlín poručil vozit hnůj do Škařince. Jednou pozdě večer za přítmi zabořil se prázdný vůz do rozměklé roli a pět párů volů nemohli ho ven dostat. Šperlín počal hrozně klnout napřáhnuv na

*) Litvoslovanské číslo je devítka oproti sedmě židovskozápadní.

voli svůj čagan. V té celá palice světle zazářila, též obličej, vousy i šaty jeho sám oheň. Také pár nejbližších volů a pacholci, kteří nejvíce kleli, stáli v ohni. Všichni byli ochromeni, nemohouce slova ze sebe vypravit. Zpamatovav se Šperlín poručil voly vypřáhnout a odvést. Vída se ověšený světloňosi bázní se třásl a vroucně modlil za odpuštění potupy Jména Božího. Světloňosi se poznenáhla trátili z něho a u obrázku Matky Boží pod lípou u Skařince posídní se ztratili. Od té doby šafář neklnul a stal se zbožným a laskavým člověkem.

4. Zeman Grubiš nechal tělo svoje spálit.

Pod památným lesem «Páleninou», pravěkým to hřbitovem, stávala v době starodávné tvrz zemanská, nyní talířný kopec u Šišmy. O zemanovi Grubišovi se vypravuje, že isa marnivý miloval veselé radovánky a pijatíky, objížděje okolní zámky. Jednou se vybral na zámek Lukovský u Štípy. Ve skvostném oděvu, nejlepší výzbroji vyjel z tvrze přes daleké lesy na Dřevohostice a Holešov. Tenkrát nebylo cest tímto krajem, každý jel, jak mu líbo. Grubiš večerem zbloudil a nemohl z hor. Potkal stařečka, který mu řekl: «Nejezdí po zámcích a tvrzcích, upuť od marnění. Slíbíš-li to, vyvedu tě z hor.» Zeman ochotně slíbil, že více na radovánky nevyjede. Tak se šťastně vrátil na svou tvrz. Rok celý krotil v sobě touhu po radostech veselého života, ale když přešel, nemohl tesknici odolat a vybral se do světa v úmyslu, že pozorně pojedje, aby nezbloudil. Přijel do hor, zbloudil a noc jej zastihla, že nevěděl kudy kam. Opět namanul se před ním stařeček, řka: «Nedodržel jsi slibu, že nebudeš zámky objíždět po marnivé radosti, ale i nyní ti pomohu, když se napraviš.» Zeman nevěda jiné rady, zapřísáhal se stařečkovi, že tak více neudělá. Opět jej stařeček vyvedl z lesa, připomínaje, aby to více nečinil, že by se mu zle vedlo. Zeman rok a den dodržel slibu, ale pak jej schvátla neukrotitelná touha po veselém životě a tak odejel do světa, nedbaje slibu. Opět zbloudil v horách, setmělo se, ale stařeček se více neukázal. Jeda po tmě spadl s koněm do hluboké rokle, ale zůstal bez úrazu. Vída to, bral se širokou cestou, která ho vedla do pekla. Přijede k bráně, ďáblí jej vesele uvítali. «Tu máme kamaráda, dobrého pijana!» Stáhli jej s koně, uvedli do pekla, a co jej několik ďáblů mocně sevřelo, jiní lili do něho nejlepší pivo a víno. Po krátkém čase prosil zeman v hrozných mukách, aby toho nesnesitelného nápoje do něho nelili. Tak jej dlouho mučili. Viděl tam v mukách soudruhy své, kteří na světě hříchů plodili. Náruživí tanečníci po hrotech rozpálených nožů do kola křepčili. Podvodní hráči hráli ohněm rozpálenými kartami. Zloději a lupiči na zádech vláčili sem a tam ukrádené věci a klesali pod těžkým břemenem. I jiné tu spatřil opakovati ve strašných mukách, co hříšného na světě tropili. Teprv po roce nesmírných muk pustili ďáblí zemana na svět. Zdrčen vrátil se Grubiš na svůj dvůr, kde vypravoval zažité. Žil od té doby zeman pokojně jen pro blaho své rodiny a čeledi, nevyhledávaje hluk tohoto světa. Když byl blízko smrti, svolal čeled' svou a poručil, aby po skonání tělo jeho spálili, co by se do pekla nedostalo. Tak se stalo. Popel jeho vložili do hliněné nádoby a pod mohýlou pochovali nad jeho tvrčí v blízkem lese Pálenivě.

Různé příhody.

V **Osičku** vypravěla jistá žena: Jednou šly jsme na pouť do Frýdku. V Příboře jsme nocovaly. Je tam pěkný kostel P. Marie, kolem něho křížová cesta a na hřbitově vyobrazen na kříži jednoho hrobu veliký had. O tom mě na noclehu vypravovali: Selka jedna v blízké dědině v neděli ráno poslala děvečku nažat trávy. Poslechla, šla na pole a žala trávu na mezi. Po chvíli přiléhla vyděšená dom, volajíc na hospodyň: «Nebudu žat v neděli, leží tam veliký had. Bojím se, aby mě Bůh netrestal!» Selka ju plísnila, řkouc: «Si ty enom strašpytel, dyť si větší, než ten had. Budeš se ho bát? Zabij hada a žni trávu dál!» — «Já nepůdu!» — stála na svém děvečka. «Bojím se, aby se mi zlého nepřihodilo!» — «Tož půdu já!» To řkouc, popadla selka kosák a šla na trávu. Našla hada v trávě ležet, chtěla mu kosákem hlavu utnout; ale ten se vymrštil, omotal se selce kolem krku, že se ho už nemohla více zbít. Tak ho sedm let na krku nosila, až umřela. Na výstrahu jiným poručila postavit na hrob svůj kříž s hadem, aby nikdo ze zbožných křesťanů neděli neznesvěcoval. Bůh to trestá neštěstím a chudobou.

V **Soběchlebích** vypravoval Skopal, že vodník z něčického potoka chodil sem pro maso. Byl černý jako kominář, měl zelený kabát a z levého šosu kapala mu voda. Na nohách měl koňské kopita. Chlápková slyšela, že mu řezník miní utat prsty, až přijde pro maso. Stalo se, že vodník došel, řezník tázal se ho, které chce. Vodník ukázal prstem na maso, a ten mu ho uťal. Vodník pravil: «Dlouho jsem k tobě chodil, nikdy ti neublížil a více nepřijdu. Hleď, abych tě nikde nepotkal!» Jednou šel řezník do Vrchních Něčic na maso a jak přecházel lávku, strhl jej vodník do potoka a tam ho škrtil. Lide sběhli se s pola a řezníka osvobodili.

V **Radotíně** sloužil Vymětal za pohunka a bylo mu jeti do Vítonic. Za Symří přeběhl mu zajíc přes cestu a věřil, že ho něco zlého potká. Na žakovském pastvisku seděl osmáhlý pánek v zeleném kabátku s dlouhými prsty tenkými, pohlížeje upjatě na Vymětala, který zastruhoval křivákem hůlku na bič. Z nenadání přiskočil k němu, vydřel křivák a daleko jej odhodil, pak mu hůlku polámal a táhl Vymětala k potoku. Bránil se statečně, křičel o pomoc, opřel se o kopence, a tak dočkal se pomoci. Celý zmučený vrátil se domů s potahem.

Z **Loukova** chudý domkař dělal v Javorníku dříví, bylo poledne, sedl si na pařez a pojídal suchý chléb ovlažený v potoku. Přistoupil k němu černokněžník a zavedl ho k nedaleké skále, kde bylo ložisko soli, řka: «Sůl je tvá, ale neprodávej nikomu, jinak se ti ztratí!» Od té doby choďoval pro sůl do Javorníka. Přišel tam jednou opět po čase, ale soli nenalezl. Na zpáteční cestě potkal černokněžníka, tázajě se ho, kde by se ta sůl poděla. Ten mu řekl: «Tvá žena sůl prodávala, proto se ti ztratila.»

V **Osičku** měl František Oliva jako chlapec poručeno, aby mladšího bratra opatroval, než matka z pola se vrátí. Slunce jasně hrálo, doma bylo stínu od stromoví kolem stavení, proto odvedl bratříčka za dědinu na výsluní. Tu vyváděl jeho kamarád koně na pastvisko a pozval Františka, aby s ním

jel. To se jemu velice zalíbilo, poslal bratříčka zpátky do dědiny, vyskočil na druhého koně a jel se pobavit s chasou. Bratříček jeho spletl si cestu, nešel do Osíčka, ale k horám a tam zabloudil. Nastal večer, rodiče vrátili se z pole a zvěděvše, co se stalo, šli chlapce hledat volajíce ho na polích, pastvisku a po lesích. Byla noc, než pachole se neozývalo. Hledali celou noc a vracejíce se našli u pastviska toru malé jeho nožky v měkké půdě, která je vedla k lesu. Ubírali se opět po této do hor a tu pak otec, obcházeje sem a tam, uslyšel pojednou hlas manželky své: «Oj Bože můj!» Přejda po hlasu na místo, našel tu na hromadě kamení spícího chlapečka schouleného. Vzal chlapečka do náručí, probudil ho a ten mu vypravoval, že k němu přicházeli dva páni v černých šatech, dávali mu jídlo a že nedaleko odstavili kříb (chrást) a dírou vešli do jeskyně. Otec pak na tom místě našel hromadu opalků draček (svítidla z lauče smrkového).

□ □ □

Hry dětí na Záhoří a Pobečví.

59. Jeden na tři.

Děti udělají veliké kolo, pustí ruce a pak si z pořádky každý stoupne před levého do vnitř kruhu. Jedno stojí v kruhu, druhé obchází do kola a náhle stoupne si před některou dvojici, tak že jsou tři za sebou. Ten poslední hcnem zastoupne před jinou dvojici, jinak jej lepne ten v kruhu a musí jeho místo zastoupit. Tak to jde dle libosti.

60. Výš, jak sedlák.

Děti v Soběchlebích pochytají se za ruce v kole, pomalu pohybují se na pravo a na levo zpívajíce devět veršů, v nichž první dvě sloky jsou stejné: «Výš jak sedlák, výš jak sedlák, obilíčko seje; — — obilíčko seče; — — obilíčko vozí; — — obilíčko mlátí; — — obilíčko mele; — — mlynář po mlénici chodí; — — u koláčů sedí; — — gořanlenku pije; — — v kostele se modlí.

61. Na Jakuba.

Děvčátka udělají veliké kolo, držíce se za ruky. Jedno je Jakubem, druhé ma oči zavazané, chytá Jakuba a ovčas se ozve: «Jakube, kde si?» Druhé se ozve: «Na buku v lesi!» Podle hlasu chyta pak Jakuba. Je-li chycen, zavážou mu oči a jiné je z pořádku Jakubem.

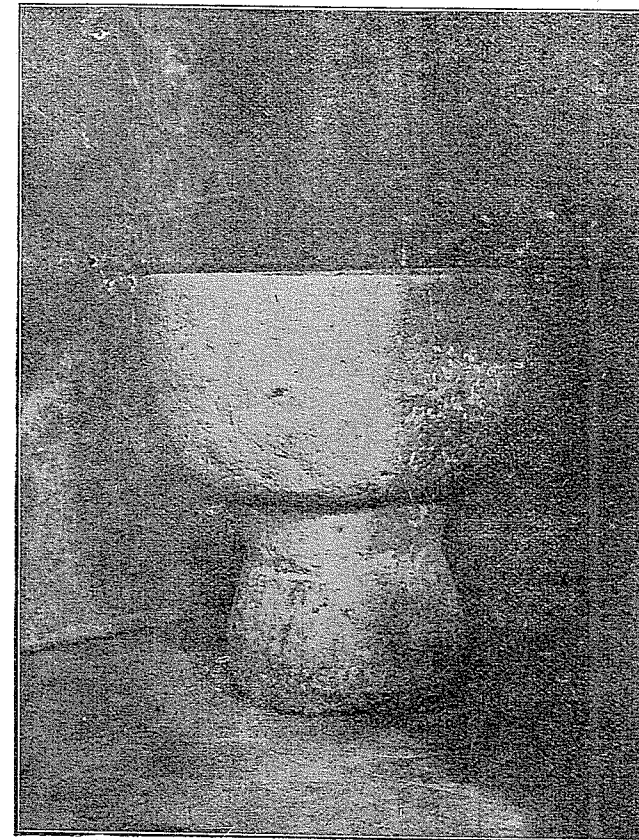
Kdyby některá hra původní scházela, račte sdělit, uveřejní se.

□ □ □

Drobné zprávy.

Křtitelnice z doby sv. Methoda. V Tečovicích u Malenovic v cyrillo-methodějském kostelíčku sv. Jakuba přechovává se tisíciletá křtitelnice vykřesaná v podobě kalicha z balvanu hrubozrného pískovce. Stávala na podstavci. Nádržka má průměr 80 centim., noha 43 centim. a nejspodnější část 62 cm. Lid vypravuje, že z ní sv. Methoděj křtil. Mohlo se tak státi kolem roku 880, když se ubíral na dalekou cestu misijní do Ruska přes Záhoří na

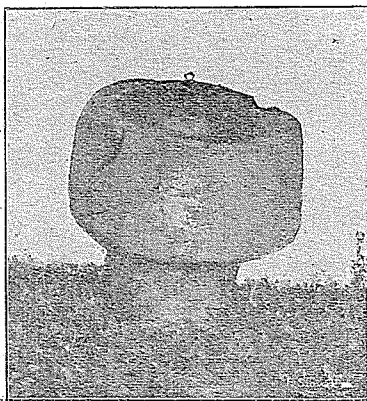
Krakov, Belz, Žitomír a Kyjev. Kromě toho žije zde tisícileté podání, že na návrší kostelíčka hlásal sv. Cyrill a Method slovo Boží, pak zde postaven obdélníkový kostel s třemi úzkými dovnitř vytaženými okny u samého stropu. Do 11. stol. byl slovansko-katolickým kostelem farním, pak latinsko-katolickým pro daleké okolí. Ve 14. století přifařeny byly k němu Lhota, Louka, Otrokovice, Kvítkovice a zašlé osady: Bunějov, Kráčinec a Kozinec. Posud první dvě osady mají při něm své pohřby. Zajímavo je, že přes starodávnou cestu v hlubokém úvozu jdoucí k Hostýnu jsou zbytky dvora a tvrze moc-

Křtitelnice v Tečovicích.

ného vладыky. V zahradě panského nyní dvora jsou zbytky tvrze v obdélníkovém návrší a široké příkopy ze tří stran, ze čtvrté je náhlý spád do údolí. Podobné památky stojí ve Vítchově při hranici moravskočeské. Tam stojí v předsíni kostelíčka sv. Jana Kř. prastará křtitelnice s podáním na oba sv. Věrověsty a při něm hradisko tvrze vладыky. Pod ochranou těchto kladli sv. Cyrill a Methoděj základy křesťanství. Od Cyrillky na Velehradě přes Hradíště vzdálen kostelíček Tečovský 30 km. a stará «hradská», jak se nazývá

opouštěje u Březolup dolinu Hradištskou v lesích, vedla sv. Věrověsty před Malenicemi zašlými ve 14. stol. vesnicemi, jejichž obyvatelé křtíli ze studánky «svatá voda» zvané. Od této vedou stopy jejich přes Tečovice k Opavě a památky jejich apoštolské činnosti jsou: V Žeranovicích kamenná křtitelnice; u Martinic kamenný kříž; na Hostýně «svatá voda»; v Podhradní Lhotě sousoší sv. Anny, k němuž ve 14. stol. přidělána soška klečícího templáře; v Zašové «svatá voda»; Radhošť; v Lichnově kamenná křtitelnice nyní zazděná ve hřbitovní zdi ve stínu obrovských lip starodávných, o kterých se svědčí, že jsou nejkrásnější na Moravě; Kotouč; kostelíček sv. Kateřiny v Závěšicích; v Rybí u kostela sv. Kříže kamenná křtitelnice v podobě kalicha. Nádržka má v obvodu při kraji 255 cm., výšku 95 cm. a průměr 76 cm., vykřesaná je z balvanu hrubozrnného pískovce. Odtud k Opavě ukazují směr cesty sv. Cyrilla a Methoda: Za kopcem Hůrkou «svatá voda», nad Libhoštěm na druhé straně úvalu Odry jiná studánka «Cyrillka» u Slatiny ještě na Moravě. Na Opavsku: u Budišovic kamenný kříž; u Dobroslovic kamenný kříž; v Hrabyni obraz Matky Boží; potok Hoštata u Komárova a v Opavě kostel Nejsv. Trojice s ostatky sv. Klementa pap. Tyto památky shledal jsem do roku 1907. Roku pak 1909 pomocí nejdůst. pana kanovníka dra. Josefa Tittla shledal

Křtitelnice v Rybím.

jsem na 90 památek podobných od Opavy na Bavorov, Horní Glogov, Opolí, Sobotku, vyhaslou to sopku. Na jícnu jejím kostelíček sv. Kateřiny z 9. stol. a pod ním modly Svaroga a Lady s vykřesaným písmenem začátečním jména Ježíš: X = ch (Chrystos). Dále na Javorník u Zhořelce, Lubij, Budyšín, až k «svatému háji s obětním oltářem» u Königswarta blíž Míšně. Zpáteční cestu stopoval jsem přes severovýchodní Čechy k Vítochovu, Vranovu, Křtinám na Velehrad. Podle dějin «Serbskeho naroda» od Michala Hórniky vykonali cestu tuto sv. Věrověstové r. 864. Památky tyto popíšu a s obrazy vydám v III. díle, 1. části: Po stopách sv. Cyrilla a Methoda Evropou.